

Bachelorthese voor de opleiding psychologie aan de Universiteit Twente

Afstudeerrichting: Conflict, Risico en Veiligheid

Liegen in een intergroepscontext

Mirthe ten Vaanholt

Universiteit Twente, Enschede

Augustus 2015

Eerste begeleider: dr. E.G. Ufkes

Universiteit Twente

Vakgroep PCRS

Tweede begeleider: dr. S. Zebel

Universiteit Twente

Vakgroep PCRS

Samenvatting

Er is veel onderzoek gedaan naar het fenomeen liegen. Vooral de beweegredenen van mensen om te liegen, de hoeveelheid leugens en het soort leugen dat wordt verteld, is vaak onderwerp van onderzoek geweest. In het huidige onderzoek wordt gekeken of statusverschil op de werkvloer invloed heeft op de neiging om te liegen. Maakt het als werknemer verschil om tegen je collega te liegen, in vergelijking met het liegen tegen de baas. Om hier achter te komen is er een online-experiment uitgevoerd. Hieruit blijkt dat statusverschil zorgt voor een marginaal significant grotere neiging om te liegen. Dit zou verklaard kunnen worden door jaloezie en afgunst. Minder verbondenheid met iemand van een andere status zou ook een reden kunnen zijn. Eveneens zou persoonlijkheid een rol kunnen spelen in het lieggedrag.

Abstract

There are many studies concerning the phenomenon of lying. Especially the motives of people to lie, the amount of lies and the kind of lie that is told, has often been the subject of research. The present study examined whether different status in a workplace affects the inclination to lie. As an employee, is there a difference to tell a lie to your colleague, compared to telling a lie to the boss. To find out, I conducted an online experiment, showing that the urge to tell a lie is bigger when there is a difference in status. This could be explained by jealousy and envy or because they feel less attachment to someone with a different status. Another possibility would be someone's personality in relation to telling lies.

Inleiding

Liegen speelt een rol in het dagelijkse leven van ieder mens. Iedereen vertelt wel eens een leugen, of maakt zich schuldig aan het vertellen van een 'leugentje om bestwil'. Liegen is een alledaags sociaal interactie proces in onze samenleving (DePaulo et al., 1996). Leugens vertellen en ontvangen is dus iets waar we als mens vaak mee te maken hebben.

Er is de afgelopen decennia veel onderzoek gedaan naar het fenomeen liegen. Vooral de beweegredenen van mensen om te liegen en de hoeveelheid leugens die worden verteld is vaak onderwerp van onderzoek geweest (DePaulo et al., 1998). Ook is er vaak onderzoek gedaan naar het soort leugen dat er wordt verteld (Lippard, 1988). Met het huidige onderzoek wordt gekeken naar liegen in een intergroepscontext. Is er een verschil in het lieggedrag van mensen wanneer er sprake is van statusverschil. Mensen denken vaak in de 'wij-' en 'zijvorm' wanneer er groepsvorming ontstaat. Er wordt dan ook wel gesproken over ingroup voor mensen uit de eigen groep en outgroup voor mensen buiten de eigen groep (Billig, Tajfel 1973). Uit onderzoek blijkt dat mensen de neiging hebben om zich anders te gedragen tegenover mensen uit de eigen groep dan tegenover mensen buiten de eigen groep (Tajfel, Flament, Billig & Bundy 1971). Dit gedrag kan zich ook voordoen in het lieggedrag van mensen. Mensen kennen de leden van hun eigen groep beter en voelen een grote verbondenheid onderling. Dit kan ervoor zorgen dat de leugenaar meer vrees heeft betrappt te worden op een leugen door iemand uit de eigen groep en het schuldgevoel groter is wanneer dit gebeurt. Bij iemand buiten de eigen groep voelt men een grotere afstand en dit kan het makkelijker maken om te liegen en het schuldgevoel kleiner maken wanneer men betrappt wordt op een leugen. Tevens wordt liegen tegen iemand buiten de eigen groep gezien als meer acceptabel dan liegen tegen iemand binnen de eigen groep in bijvoorbeeld de Ecuadoraanse en Euro-Amerikaanse cultuur (Mealy et al., 2007).

Het doel van dit onderzoek is om er achter te komen in hoeverre de neiging, de verwachte moeilijkheid en de acceptatie om te liegen afhangt van de leugenaar en degene die de leugen ontvangt. In de huidige samenleving hebben we vaak te maken met communicatie tussen mensen met een verschil in status. Er zijn dan ook al veel onderzoeken gedaan die hebben geprobeerd om de verschillen in sociale status te meten. Vaak wordt er gebruik gemaakt van de Four factor index of social status. Deze index bevat vier factoren; het soort en hoeveelheid scholing en diploma's die iemand bezit, wat voor werk iemand verricht, het geslacht en de burgerlijke staat (Hollinghead, 1975). Met status bedoelen we dus maatschappelijke positie, maar ook iemands waarde en aanzien in de ogen van andere mensen. Status verkrijgt men door in een bevoorrechte positie te worden geboren of kan men verkrijgen door een bepaalde beroepspositie of juridische hoedanigheid. Status hangt tegenwoordig steeds vaker samen met financieel succes en macht omdat geld een grote rol speelt in de samenleving. Uit onderzoek blijkt dat mensen met een hoge status als competent (vaardigheden) worden beschouwd maar niet als warm (vriendelijk en behulpzaam), wat resulteert in afgunst en minachting (Cuddy, 2008). Dit zou liegedrag makkelijker kunnen maken.

Ten gevolge van moderne globalisatie komt het steeds vaker voor dat mensen uit verschillende sociale categorieën met elkaar in contact komen (Cuddy, 2008). Zelfs in het dagelijks leven van veel mensen komen deze interacties met regelmaat voor. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de relatie tussen patiënt en arts op een spreekuur, wanneer men wordt aangehouden door de politie en een gesprek aangaat met de politieagent of de communicatie tussen werknemer en baas op de werkvloer. Erg belangrijk is dat deze communicatie goed en soepel verloopt. Liegen in een gesprek valt daar niet onder en wordt vaak als ongewenst beschouwd. Eerlijkheid is van groot belang voor een succesvolle interactie tussen mensen. Het is daarom waardevol om onderzoek te doen naar de neiging om te liegen.

Met het huidige onderzoek wordt gekeken of er een verband is tussen de neiging om te liegen en het verschil in status tussen de leugenaar en het slachtoffer. In de interactie tussen mensen uit deze verschillende groepen, is het de vraag of statusverschil van invloed is op de moeilijkheid, neiging en acceptatie om te liegen. Dit onderzoek probeert inzicht in de gedachtegang van de leugenaar te geven en kennis te geven over de neiging van mensen om te liegen en deze kennis te gebruiken om communicatie tussen mensen met verschil in status te kunnen verbeteren.

Met het huidige onderzoek wordt geprobeerd een antwoord te krijgen op de vraag in hoeverre statusverschil invloed heeft op de neiging om te liegen.

Methoden

Design

Het onderzoek bevat twee condities. Conditie 1, een chatgesprek met statusverschil, bevat 23 deelnemers. Conditie 2, een chatgesprek zonder statusverschil, bevat 19 deelnemers. Respondenten werden random aan één van deze condities toegewezen. Beide chatgesprekken werden gevolgd door vragen die beantwoord moesten worden door de respondenten.

Deelnemers

Het onderzoek is gehouden onder mensen uit de sociale kring van de onderzoeker. Zowel mannen als vrouwen ouder dan achttien jaar konden mee doen aan dit onderzoek. Respondenten zijn persoonlijk, via e-mail of social media benaderd en gevraagd om deel te nemen aan dit online-onderzoek. De onderzoeker stuurde een online bericht met daarin een link waarna de respondent bij het online onderzoek terecht kon komen. Ook is gebruik gemaakt van het snowbal-effect. De onderzoeker heeft alle respondenten gevraagd de link

verder te verspreiden om zo nog meer respondenten te kunnen bereiken. Het onderzoek heeft plaatsgevonden van mei tot juni 2015, gedurende vier weken. Er hebben 42 mensen aan het onderzoek deelgenomen, waarvan 14 mannelijke en 28 vrouwelijke deelnemers. De leeftijd van de deelnemers varieerde van 19 tot 63 jaar ($M=32,1$ jaar).

Procedure

De procedure bij dit onderzoek ging als volgt: Respondenten openden via de opgestuurde link het online-onderzoek. Het onderzoek werd geïntroduceerd en het doel van het onderzoek werd bekend gemaakt. Vervolgens werd de respondenten gevraagd een toestemmingsverklaring te ondertekenen en een kort scenario te lezen. Dit scenario vertelt het verhaal van een werknemer waarvan de schoonmoeder terminaal ziek is. De werknemer wil daarom graag verlof van zijn werk om de tijd die ze nog heeft, met haar door te kunnen brengen. Dit is volgens de werkgever niet mogelijk omdat dit alleen is toegestaan bij ziekte van een direct familielid. Om toch bij zijn schoonmoeder te kunnen zijn, wil de werknemer zich ziek melden, ondanks dat deze helemaal niet ziek is. De respondenten werden gevraagd zich in de hoofdpersoon van dit scenario in te leven, en via een chatgesprek een valse ziekmelding te doen (Afbeelding 1). De respondenten werden random aan één van de twee condities toegewezen; conditie 1 een chatgesprek met de baas, een chatgesprek met statusverschil. Conditie 2 een chatgesprek met een collega, een chatgesprek zonder statusverschil (Afbeelding 2). Wanneer dit gedeelte van het onderzoek is afgelopen kregen de respondenten stellingen, over het voorgaande chatgesprek, die zij moesten beantwoorden. Het betreft vragen over de neiging, de moeilijkheid en de acceptatie van het vertellen van de leugen tijdens het chatgesprek. Aan het eind van het onderzoek werd er gevraagd naar leeftijd, geslacht en onder welke omstandigheden de respondent het onderzoek had ingevuld. Ten slotte vond er een debriefing plaats met uitleg over het precieze doel van het onderzoek en werd bedankt voor deelname.

Afbeelding 1

Introductie van het Chatgesprek tijdens het onderzoek

Je krijgt contact met de heer Bernard ter Welle.
Hij is al jarenlang je collega en je hebt een goede verstandhouding met hem.
In het volgende scherm zal chat-contact worden gemaakt met hem.
Ik wil je vragen je tijdens dit contact ziek te melden omdat je zogenaamd griep hebt.

(let op, het gaat hier om een rollenspel.)

Het kan even duren voordat dit contact tot stand komt.

Survey Powered By [Qualtrics](#)

Afbeelding 2

Chat-scherm van het onderzoek in Qualtrics

B. ter Welle (collega) heeft het volgende bericht gestuurd:

Dat is vervelend om te horen. Waar mankeert het je precies aan?
21:30:09

Vul hieronder het antwoord in.

Materialen

Dit onderzoek werd met behulp van een programma voor online vragenlijsten, genaamd Qualtrics, uitgevoerd. Respondenten kwamen via een online link bij het onderzoek terecht. Eerst werden de respondenten geïnformeerd over het onderzoek en de daarbij behorende instructies. Vervolgens moest er een toestemmingsverklaring worden getekend. Daarna kregen de respondenten een scenario voorgelegd, waarbij ze werden gevraagd zich hierin in te leven. Middels een chatprogramma dacht de respondent te maken te krijgen met een chatgesprek. Respondenten werden random toegewezen aan één van de twee chat-condities. Er werd hierbij vermeld dat het gaat om een rollenspel. Echter was het niet een daadwerkelijk chatgesprek, maar kregen de respondenten van te voren voorgeprogrammeerde antwoorden. Vervolgens moest de respondent een vragenlijst bestaande uit stellingen beantwoorden. Om de neiging om te liegen te meten zijn er drie schalen opgesteld; de neiging om te liegen (4 stellingen) met ($\alpha=0,916$). Gevraagd werd aan de respondent of deze in een zelfde situatie als het scenario van het chatgesprek weer zou liegen en of deze in een andere vergelijkbare scenario ook zou liegen. De volgende schaal is de verwachte moeilijkheid (11 stellingen) met ($\alpha=0,864$). Gevraagd aan de respondent werd of deze zich schuldig of gefrustreerd voelde na het vertellen van de leugen in het chatgesprek. De laatste schaal is de acceptatie om te liegen (6 stellingen) met ($\alpha=0,832$). Gevraagd werd aan de respondent of deze in een zelfde situatie weer zou liegen en of deze een schuldgevoel had na het vertellen van de leugen in het chatgesprek (Zie bijlagen). Deze stellingen werden met behulp van een 5 punts-Likertschaal

gemeten (Likertschaal 1= helemaal mee oneens tot 5= helemaal mee eens). Om de verkregen data te analyseren is gebruik gemaakt van SPSS. Stellingen werden gescoord op 1 tot 5 punten. Enkele stellingen waren negatief geladen en moesten daarom worden omgeschaald. Om het verband tussen de drie schalen te berekenen zijn de Pearson-correlatiecoëfficiënten berekend. Er lijkt geen correlatie te bestaan tussen de schalen ‘neiging om te liegen’ en ‘moeilijkheid om te liegen’ ($r = -0,183$ en $a = 0,246$) en tussen de schalen ‘acceptatie om te liegen’ en ‘moeilijkheid om te liegen’ ($r = -0,168$ en $a = 0,288$). Wel is er correlatie tussen de schalen ‘acceptatie om te liegen’ en ‘neiging om te liegen’ ($r = 0,815$ en $a = 0,00$) (Zie Tabel 1).

Tabel 1

Pearson-correlatietabel met de schalen Moeilijkheid om te liegen, Neiging om te liegen en Acceptatie om te liegen

	Schaal	Moeilijkheid om te liegen	Neiging om te liegen	Acceptatie om te liegen
Moeilijkheid om te liegen	Pearson Correlatie			
	Sig. (tweezijdig)	-		
	Aantal			
Neiging om te liegen	Pearson Correlatie	-,183		
	Sig. (tweezijdig)	,246	-	
	Aantal	42		
Acceptatie om te liegen	Pearson Correlatie	-,168	,815	
	Sig. (tweezijdig)	,288	,000	-
	Aantal	42	42	

Resultaten

In dit onderzoek werd een antwoord gezocht op de vraag in hoeverre statusverschil invloed heeft op de neiging om te liegen. Om dit te onderzoeken is er gebruik gemaakt van de volgende drie schalen; ‘De neiging om te liegen’, ‘de verwachte moeilijkheid’ en ‘de acceptatie om te liegen’. Als voorspeller zijn er twee condities gebruikt. Conditie 1 is het

chatgesprek met de baas, de conditie met statusverschil. Conditie 2 is het chatgesprek met een collega, de conditie zonder statusverschil.

Ten eerste werd verwacht dat de 'neiging om te liegen' groter is wanneer er sprake is van statusverschil (hypothese 1). In dit onderzoek werd er verwacht dat de neiging om te liegen in conditie met statusverschil groter is dan in de conditie zonder statusverschil. Om dit te onderzoeken werd er een independent samples t-test uitgevoerd. Met 'de neiging om te liegen' als afhankelijke variabele en conditie als factor. Uit de analyse bleek de score op de neiging om te liegen marginaal significant hoger bij de baas ($M=3.60$, $SD=1.25$) dan bij een collega ($M=2.99$, $SD=1.10$). Op de neigingsschaal is $t(40)=1.693$ en $p=0.098$. Echter is dit verschil niet significant.

Als tweede werd er verwacht dat de moeilijkheid om te liegen kleiner wordt naarmate het statusverschil groter is (hypothese 2). In dit onderzoek werd er verwacht dat de moeilijkheid om te liegen in de conditie met statusverschil kleiner is dan in de conditie zonder statusverschil. Om dit te onderzoeken werd er een independent samples t-test uitgevoerd. Met 'de verwachte moeilijkheid' als afhankelijke variabele en conditie als factor. Uit de analyse bleek dat de score op moeilijkheid om te liegen lager was bij de baas ($M=3.32$ $SD=0.77$) dan bij een collega ($M=3.47$, $SD=0.81$). Op de moeilijkheidsschaal is $t(40)=-0.609$ en $p=0.546$. Echter is dit verschil niet significant.

Ten slotte werd er verwacht dat de acceptatie om te liegen groter is wanneer er sprake is van statusverschil (hypothese 3). In dit onderzoek werd er verwacht dat het de acceptatie om te liegen in de conditie met statusverschil groter is dan in de conditie zonder statusverschil. Om dit te onderzoeken werd er een independent samples t-toets uitgevoerd. Met mate van acceptatie als afhankelijke variabele en conditie als factor. Uit de analyse bleek dat de score op de acceptatie van het liegen iets hoger was bij de baas ($M=3.53$, $SD=0.75$) dan bij een

collega ($M=3.21$, $SD=0.74$). Op de acceptatieschaal is $t(40)=1.387$ en $p=0.173$. Echter is dit verschil niet significant.

Bij aanvang van dit onderzoek werd verwacht dat wanneer er sprake is van statusverschil, de neiging om te liegen groter is. Na analyse van voorgaande drie schalen lijkt er enige aanwijzing te zijn voor deze aanname. Statusverschil zorgt voor een marginaal significante grotere neiging om te liegen.

Discussie

Onderzoek

In dit onderzoek werd gekeken naar statusverschil op de werkvloer en hoe dat de neiging, de moeilijkheid en de acceptatie om te liegen beïnvloedt. De verwachting was dat statusverschil ervoor zorgt dat het makkelijker is om te liegen. Ook werd verwacht dat de neiging en acceptatie om te liegen groter is wanneer er sprake is van statusverschil. Uit het huidige onderzoek is gebleken dat met kleine verschillen, de neiging om te liegen tegen de baas groter is dan liegen tegen een collega, echter zijn deze verschillen niet significant. De kleine verschillen in scores die gevonden zijn zouden verklaard kunnen worden doordat men een grotere afstand voelt tot de baas. De baas maakt deel uit van de outgroup. Deze bevindingen worden door al bekende literatuur ondersteund. Mensen identificeren zich met hun eigen groepsleden. Zij voelen een grotere verbondenheid met mensen uit hun eigen groep en een grotere afstand tot mensen uit een andere groep (Tajfel, Flament, Billig & Bundy 1971). De uitkomsten zijn ook in lijn met bestaand onderzoek dat laat zien dat mensen minder leugens vertellen tegen mensen waarmee ze zich verbonden voelen, en dat wanneer er dan toch een leugen wordt verteld zij zich hier uiterst ongemakkelijk bij voelen (DePaulo, 1998). Ook zou afgunst en jaloezie naar de baas toe een

rol kunnen spelen omdat de baas een hogere positie in de werksfeer bekleedt en daardoor vaak ook meer geld verdient en een hoger aanzien geniet. Een andere verklaring zou iemands persoonlijkheid kunnen zijn; hoe men tegen andere mensen aankijkt en wat voor rol eerlijkheid en respect speelt in iemands leven.

Beperkingen onderzoek

Dit onderzoek is uitgevoerd door middel van een online-experiment. Het experiment-aspect vergroot de betrouwbaarheid van de resultaten. Het aantal respondenten in het onderzoek was echter wel beperkt. Een aanbeveling zou zijn om een onderzoek te doen met een groter aantal respondenten om zo meer data te kunnen verzamelen en daardoor tot betere analyses en conclusies te kunnen komen.

Aanbevelingen

Liegen op de werkvloer is een interessant, maar ook precair onderwerp. Het is echter belangrijk om ons bewust te worden van ons lieggedrag en onderzoek te blijven doen naar dit onderwerp. Het vertellen van leugens gebeurt vaak en overal, ook op de werkvloer. Aan leugenachtige communicatie op het werk kleven veel nadelen. Het zorgt voor een slechtere communicatie en verstandhouding tussen mensen en kan de werksfeer en het werkproces negatief beïnvloeden. Het streven naar een zo eerlijke mogelijke interactie met elkaar in alle geledingen van een bedrijf zou prioriteit moeten zijn. Belangrijk is het dan ook om meer onderzoek te doen naar het voorkomen van lieggedrag en bevordering van eerlijke communicatie op de werkvloer.

Referenties

Billig, M. and Tajfel, H. (1973), Social categorization and similarity in intergroup behaviour. *European Journal of Social Psychology*., 3: 27–52. doi: 10.1002/ejsp.2420030103

Cuddy, A. J., Fiske, S. T., & Glick, P. (2008). Warmth and competence as universal dimensions of social perception: The stereotype content model and the BIAS map. *Advances in experimental social psychology*, 40, 61-149.

DePaulo, B. M., & Kashy, D. A. (1998). Everyday lies in close and casual relationships. *Journal of personality and social psychology*, 74(1), 63.

DePaulo, B. M., Kashy, D. A., Kirkendol, S. E., Wyer, M. M., & Epstein, J. A. (1996). Lying in everyday life. *Journal of personality and social psychology*, 70(5), 979.

Hollingshead, A. B. (1975). Four factor index of social status. *Yale journal of sociology*, volume 8, 22-23.

Kamans, E., Otten, S., & Gordijn, E. H. (2011). Power and threat in intergroup conflict: How emotional and behavioral responses depend on amount and content of threat. *Group Processes & Intergroup Relations*, 14(3), 293–310.

Lippard, P. V. (1988). “Ask me no questions, I'll tell you no lies”;; Situational exigencies for interpersonal deception. *Western Journal of Communication (includes Communication Reports)*, 52(1), 91-103.

Mealy, M., Stephan, W., & Urrutia, I. C. (2007). The acceptability of lies: A comparison of Ecuadorians and Euro-Americans. *International Journal of Intercultural Relations*, 31(6), 689-702.

Sell, J., Lovaglia, M. J., Mannix, E. A., Samuelson, C. D., & Wilson, R. K. (2004). Investigating conflict, power, and status within and among groups. *Small Group Research*, 35(1), 44-72.

Tajfel, H., Flament, C., Billig, M., & Bundy, R. (1971). Social categorization and intergroup behaviour. *European Journal of Social Psychology*, 169-191.

Thibaut, J. W., & Kelley, H. H. (1959). *The social psychology of groups*.

Bijlagen

Scenario

Ik wil je vragen je in te leven in het volgende scenario:

Je bent al jaren werkzaam bij een post-bedrijf in jouw woonplaats. Het werk doe je met plezier en je kan goed overweg met je baas en je collega's. Het enige minpunt zijn de strenge, en in jouw ogen, onredelijke regels die er gelden.

Nu is het zo dat jouw schoonmoeder terminaal ziek is en niet lang meer te leven heeft. Hier heb je het erg moeilijk mee. Je komt al jaren bij jouw schoonmoeder over de vloer. Zij is altijd als een tweede moeder voor je geweest en daardoor ben je erg aan haar gehecht.

Op de werkvloer heb je het over deze moeilijke situatie gehad. Daarbij heb je je wens uitgesproken om verlof te willen, zodat je de laatste dagen die jouw schoonmoeder nog leeft, bij haar kunt zijn. Tot je grote verdriet en boosheid blijkt dit niet mogelijk omdat er alleen verlof wordt gegeven bij ziekte van een direct familielid. Dit tot jouw grote verdriet en frustratie. Ook na aandringen van jouw kant, valt er niet over verlof krijgen, te praten. Om toch de laatste dagen die jouw schoonmoeder nog leeft, bij haar te kunnen zijn, wil je je ziek melden op het werk, ondanks dat je niks mankeert.

Vragen

Hieronder volgen enkele stellingen. Geef aan op een schaal van 1 tot 5 in hoeverre jij het met de volgende uitspraken eens bent, waarbij 1 betekent 'helemaal mee oneens' en 5 'helemaal mee eens'.

Moeilijkheidsschaal

1 Ongemakkelijk

LIEGEN IN EEN INTERGROEPSCONTEXT

2 Opgelaten

3 Sterk

4 Gefrustreerd

5 Angstig

6 Voldaan

7 Zenuwachtig

8 Zelfverzekerd

9 Ontspannen

10 Schuldig

11 Kalm

Neigingschaal

1 zou ik ook geneigd zijn om te liegen

2 Is er sprake van een leugentje om bestwil

3 Zou ik liegen als een andere, vergelijkbare situatie zich voor zou doen

4 Zou ik liegen als eenzelfde situatie zich weer voor zou doen

Acceptatieschaal

1 Ik heb last van een schuldgevoel na het vertellen van deze leugen

2 In deze situatie vind ik het acceptabel om te liegen

3 Een volgende keer zou ik in een gelijksoortige situatie weer liegen

LIEGEN IN EEN INTERGROEPSCONTEXT

4 Ik voel me opgelucht na het vertellen van deze leugen

5 Ik vind het niet gerechtvaardigd om in dit scenario te liegen

6 Ik berust me in het feit dat ik deze leugen heb verteld